

El dit gros

(ALDC, I, 105. El dit gros)

El mot nucli, *dit*, deriva de *DĪTUS, amb *i* llarga, variant llatinovulgar de DĪGITUS, amb *ĭ* breu; el canvi de quantitat podria estar en relació amb la metafonia provocada per la forma del plural, DĪGITĪ. El llatí clàssic DĪGITUS (recordem que *ĭ* > *e*) ha donat el romanès *déget*, el cast. i port. *dedo*, l'oc. *det* (però també *dit*); en canvi, la variant vulgar *DĪTUS és l'origen del cat. *dit* i de l'it. *dito*. La designació més general del polze és *dit gros* (documentat des del s. XVI), dit així enfront del *dit petit* (o *xic*). Però el nom més antic era *dit polze*, o simplement el *polze* (amb la variant antiga *polzo* i la dialectal del Matarranya, *polde*), del llatí PŌLLICE, conservat en localitats sudvalencianes i tortosines; el

primer resultat degué ésser *p[ɔ]lze* amb *o* oberta, mantinguda a les localitats 180, 186, 187 i 189; el canvi en *p[o]lze* s'explica per l'atracció de *polsar* i el seu postverbal *pols* (< PŪLSU), que, d'altra banda, ha generat (*dit*) *pols* (encara que no es reflecteixi al mapa), recollit a Eivissa i que conviu a Mallorca amb *dit gros*; vegeu el derivat *polset* 'quantitat que s'agafa entre el polze i l'índex'. (*Dit*) *gordo* és evidentment un castellanisme ubicat en punts de transició de la Ribagorça; igualment obeeix a la mateixa interferència *pulgar* (94, 159, 163, 166), que es troba en punts isolats del valencià. *Puce* (4) prové del fr. *pouce*.

